

Danuta Czarnecka

pedagog specjalny, wieloletni dyrektor ogólnodostępnej szkoły podstawowej. Współautorka i realizatorka wielu programów doskonalących pracę szkoły.

Organizacja pracy zespołu ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole

Wprowadzenie w życie nowego rozporządzenia w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno- pedagogicznej wymagać będzie od kierownictwa przedszkoli, szkół i placówek oświatowych wzmoczonego wysiłku, pomysłu oraz zmierzenia się z barierami wewnętrznymi i zewnętrznymi. Od tego, czy i na ile dyrektorzy szkół poradzą sobie z tym zadaniem, zależeć będzie urzeczywistnienie skądinąd słusznych idei, które legły u podstaw nowych uregulowań prawnych. W niniejszym artykule przedstawię swoją propozycję organizacji pracy zespołów ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej, która jest zgodna z zapisami prawnymi a jednocześnie uwzględnia możliwości szkoły wielkomiejskiej, pracującej na półtorę zmiany, liczącej ponad 500 uczniów, z których około 20 % stanowią uczniowie kwalifikujący się do różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Zwrócę w nim uwagę na trudności, które może napotkać dyrektor szkoły podczas przygotowania i wdrożenia koncepcji pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Uwzględnię dwa etapy wprowadzania zmian: wypracowanie koncepcji oraz przygotowanie ram prawnych.

Koncepcja organizacji pracy zespołów ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Wypracowanie koncepcji organizacji i funkcjonowania zespołów praktycznie oznacza poszukanie odpowiedzi na szereg szczegółowych pytań związanych z realizacją zapisów rozporządzenia w konkretnej szkole. Pytania te dotyczyć będą celów działania zespołów ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej, ich szczegółowych zadań, składu, procedury powoływania, harmonogramu pracy i jej dokumentowania. Na wszystkie te pytania znajdziemy odpowiedź w rozporządzeniach MEN z dnia 17 listopada 2010 r. 1) *w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* ¹⁾ oraz 2) *w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych* ²⁾.

¹ DZU. Nr 228, poz. 1487

² Dz. U. Nr 228, poz. 1490

Głównym zadaniem dyrektorów przedszkoli, szkół i placówek będzie odpowiedź na pytanie:
Jak to zrobić?

Zadania zespołu

Zadania zespołu zostały określone w cytowanych wyżej rozporządzeniach. Głównym celem pracy zespołu jest planowanie i koordynowanie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniowi. Do zadań zespołu należy w szczególności:

- ustalenie zakresu, w którym uczeń wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej z uwagi na indywidualne potrzeby rozwojowe, edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne, w tym szczególne uzdolnienia;
- określenie zalecanych form, sposobów i okresu udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- zaplanowanie działań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego i sposobu ich realizacji w przypadku uczniów gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej.

Zespół opracowuje indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny dla ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub plan działań wspierających dla ucznia posiadającego opinię psychologiczną. Plan działań wspierających będzie również przygotowany dla ucznia, który został zdiagnozowany i zakwalifikowany do różnych form pomocy przez nauczycieli czy szkolnych specjalistów. Zespół prowadzi kartę indywidualnych potrzeb ucznia, dokonuje oceny efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Dla kogo powoływać zespół?

Dyrektor szkoły powołuje zespół dla ucznia, niezwłocznie po otrzymaniu odpowiednio:

- orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego,
- orzeczenia o potrzebie indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego,
- orzeczenia o potrzebie nauczania indywidualnego,
- opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej lub poradni specjalistycznej.
- informacji nauczyciela lub wychowawcy grupy wychowawczej o tym, że uczeń potrzebuje pomocy.

Podmiotami oddziaływań zespołów ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej będą zatem uczniowie:

- szczególnie uzdolnieni,
- niepełnosprawni,

- niedostosowani społecznie,
- zagrożeni niedostosowaniem społecznym,
- ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się,
- z zaburzeniami komunikacji językowej,
- z chorobami przewlekłymi,
- z doświadczeniami sytuacji kryzysowych lub traumatycznych,
- z niepowodzeniami edukacyjnymi,
- zaniedbani środowiskowo,
- z trudnościami adaptacyjnymi związanymi z różnicami kulturowymi.

Bezpośrednią konsekwencją zapisów rozporządzenia są praktyczne wnioski związane z organizacją pomocy psychologiczno-pedagogicznej:

1. W szkole pracować może tyle zespołów, ile jest uczniów potrzebujących pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
2. Jeden nauczyciel oraz specjalista będzie członkiem kilku, a nawet kilkunastu zespołów.

I to jest pierwsze poważne wyzwanie organizacyjne dla kierownictwa szkoły.

Kogo powoływać do zespołu?

Zespół składa się z nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych oraz specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem. W procesie podejmowania decyzji w sprawie składu i liczby członków zespołu dla danego ucznia warto wziąć pod uwagę poniższe kryteria:

- cele i zadania zespołu;
- przyczynę objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną, problemy, potrzeby i możliwości ucznia;
- efektywność pracy zespołu.

Jednym z najważniejszych celów pracy zespołu jest integrowanie działań w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi. W praktyce oznaczać to powinno stosowanie jednakowych zasad postępowania z uczniem przez wszystkich nauczycieli, wykorzystywanie właściwych strategii nauczania, respektowanie zaleceń sformułowanych w orzeczeniu lub w opinii, informowanie się o wynikach diagnozy, postępach i trudnościach ucznia. Ze względu na to kryterium ważne miejsce w zespole zajmować powinien wychowawca oraz nauczyciel lub nauczyciele zajęć edukacyjnych uczący w klasie.

Ważnym kryterium doboru członków zespołu spośród specjalistów szkoły będzie rodzaj i zakres trudności ucznia. Warto, aby w zespole powołanym dla ucznia, którego trudności

wynikają z wady wymowy pracował logopeda szkolny, a dla ucznia niepełnosprawnego ruchowo – rehabilitant.

Kolejnym kryterium jest efektywność pracy zespołu. Moim zdaniem zespół może pracować efektywnie w składzie od 3 do 6 osób.

Członkami zespołu ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej mogą być³:

- wychowawca klasy i co najmniej jeden nauczyciel uczący w klasie,
- wychowawca świetlicy szkolnej, jeżeli dziecko uczęszcza do świetlicy,
- logopeda albo nauczyciel terapeuty, który prowadzi lub będzie prowadził zajęcia z uczniem,
- pedagog specjalny, jeżeli uczeń ma orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego
- pedagog lub psycholog szkolny.

Warto się zastanowić, jaką rolę w zespole będą pełnić poszczególni członkowie.

Podział zadań pomiędzy członków zespołu

Podział zadań z zakresu pomocy psychologiczno- pedagogicznej pomiędzy członków zespołu powinien uwzględniać ich kompetencje, pełnione funkcje w szkole oraz możliwości szkoły. Czynniki, które determinują podział zadań to:

- wielkość szkoły i wynikająca z niej organizacja pracy, liczba uczniów, w tym liczba uczniów wymagających pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- liczba pracowników pedagogicznych oraz kompetencje nauczycieli, w tym liczba i stanowiska specjalistów szkoły.

Poniżej przedstawiam przykładowy podział zadań pomiędzy poszczególnych członków zespołu ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole, który może być pomocny w wypracowaniu własnej koncepcji uwzględniającej specyfikę placówki.

Kto?	Co robi?
Pedagog szkolny	Pełni funkcję koordynatora ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole: • ustala harmonogram pracy zespołów; • ustala terminy i zwołuje spotkania zespołów; • dokumentuje i przechowuje dokumentację pracy zespołu i dokumentację pomocy psychologiczno-pedagogicznej ucznia.
Członkowie zespołu ds. pomocy psychologiczno-	Planują, koordynują i ewaluują pomoc psychologiczno-pedagogiczną udzielaną uczniowi: • zalecają formy, sposoby i okres udzielania uczniowi pomocy

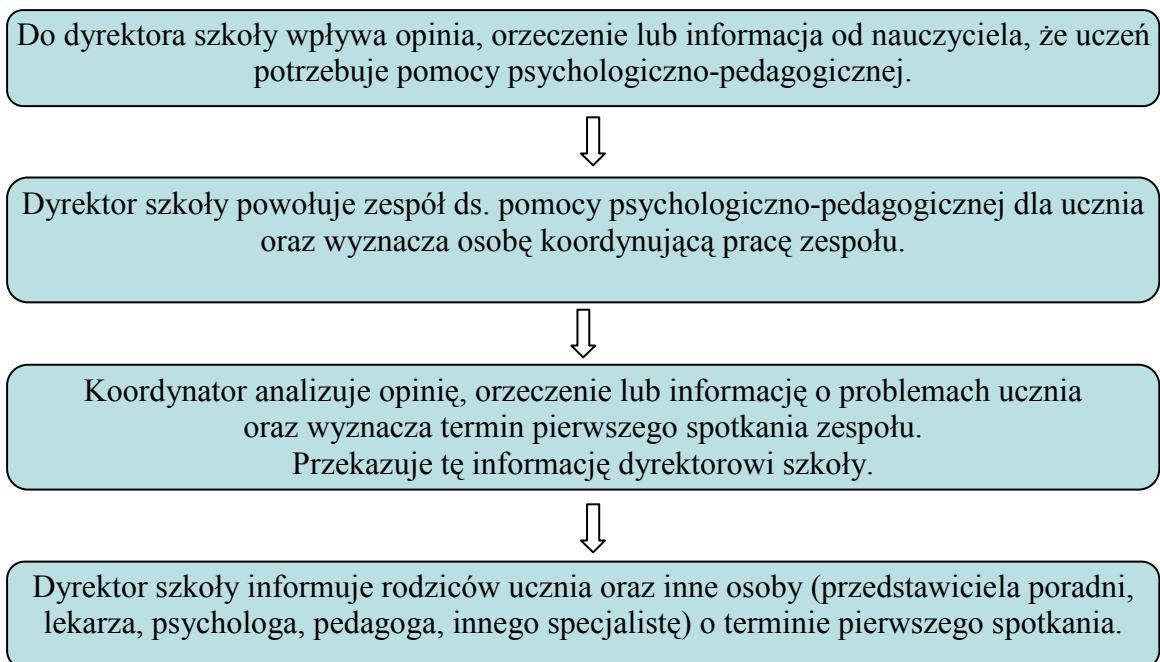
³ Wszyscy uczący nauczyciele i specjaliści pracujący z uczniem są obowiązani do realizowania ustaleń zespołu oraz działań zgodnych z IPE-T czy PDW, przyp. red.

pedagogicznej	pedagogiczno-psychologicznej oraz wymiar godzin; • opracowują indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego; • opracowują plany działań wspierających dla uczniów posiadających opinię psychologiczną lub zgłoszonych do pomocy przez nauczyciela lub wychowawcę; • dokonują oceny efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole w danym roku szkolnym; • podejmują działania mediacyjne i interwencyjne w sytuacjach kryzysowych; • zakładają i prowadzą kartę indywidualnych potrzeb ucznia.
Wychowawca klasy	Koordynuje i integruje pracę w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w czasie zajęć edukacyjnych, pozalekcyjnych oraz pozaszkolnych: • informuje nauczycieli zajęć edukacyjnych o potrzebach, trudnościach i możliwościach ucznia; • informuje o przyjętych zasadach pracy z uczniem i egzekwuje ich realizację; • integruje zespół klasowy z uwzględnieniem uczniów objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną; • współpracuje z rodzicami uczniów.
Nauczyciel zajęć edukacyjnych	Wspiera wychowawcę klasy w działaniach na rzecz koordynacji pracy w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej: • dostosowuje program nauczania, wymagania, kryteria i formy oceniania oraz metody pracy do potrzeb ucznia; • pozyskuje od nauczycieli zajęć edukacyjnych informacje o funkcjonowaniu ucznia w klasie szkolnej, jego sukcesach i porażkach; • integruje działania nauczycieli wokół potrzeb i problemów ucznia; • uwzględnia w codziennej pracy zasady pracy z uczniem; • monitoruje stosowanie zasad pracy z uczniem na zajęciach edukacyjnych.
Logopeda	Planuje i prowadzi zajęcia z zakresu logoterapii: • przeprowadza badania przesiewowe w oddziałach przedszkolnych i w klasach pierwszych; • przeprowadza diagnozę zaburzeń mowy; • tworzy indywidualny program pracy z dzieckiem z zaburzeniami mowy; • realizuje program pracy kompensacyjno-korekcyjnej; • informuje wychowawcę klasy oraz nauczycieli zajęć edukacyjnych o etapie terapii, efektach i trudnościach ucznia; • współpracuje z rodzicami ucznia w zakresie integracji działań na rzecz pomocy logopedycznej.

Terapeuta	Planuje pracę i prowadzi zajęcia korekcyjno-kompensacyjne lub inne, w zależności od potrzeb, zajęcia specjalistyczne, w tym: • przeprowadza diagnozę pedagogiczną, rozpoznaje mocne i słabe strony ucznia; • opracowuje program pracy korekcyjno-kompensacyjnej dostosowany do potrzeb i możliwości ucznia; • informuje o przebiegu terapii wychowawcę, innych nauczycieli uczących ucznia; • zaleca uwzględnianie w bieżącej pracy wychowawczej i dydaktycznej możliwości ucznia; • współpracuje z rodzicami ucznia w realizacji celów edukacyjnych i terapeutycznych.
Pedagog specjalny	Wspiera ucznia w czasie zajęć edukacyjnych oraz pozalekcyjnych: • uczestniczy w zajęciach edukacyjnych i pozalekcyjnych według ustalonego harmonogramu; • uwzględnia w pracy możliwości oraz ograniczenia ucznia; • dostosowuje ofertę edukacyjną nauczyciela prowadzącego zajęcia do potrzeb i możliwości ucznia; • pomaga uczniowi w wywiązywaniu się wymagań edukacyjnych i wychowawczych; • podejmuje działania na rzecz integracji klasy, wzbudza empatię wśród uczniów, pogłębia zrozumienie trudności i ograniczeń oraz mocnych stron dziecka niepełnosprawnego; • dzieli się wiedzą z zakresu specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów z innymi nauczycielami.
Psycholog	Prowadzi badania i działania diagnostyczne: • diagnozuje indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów; • realizuje różne formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej; • prowadzi zajęcia terapii indywidualnej lub grupowej.

Na starcie, czyli od powołania zespołu do pierwszego spotkania

Zespół powołuje dyrektor szkoły dla ucznia, niezwłocznie po otrzymaniu wymienionych w rozporządzeniu dokumentów. Działania dyrektora od uzyskania informacji o potrzebach ucznia do pierwszego spotkania przedstawia poniższy schemat.

Obowiązek powiadamiania rodziców o terminie spotkań zespołu oraz prawo rodziców do uczestniczenia w spotkaniach zespołu będzie ważną przesłanką do ustalania harmonogramu pracy zespołu. Termin spotkań powinien uwzględniać możliwości rodziców, w tym rodziców pracujących.

Harmonogram pracy zespołu

Działania zespołu ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej obejmują wszystkie etapy pracy zorganizowanej; od planowania poprzez realizację do oceny efektywności działań. Rozporządzenie nie określa wprost minimalnej liczby spotkań (zespół spotyka się „w miarę potrzeb”). W praktyce, jako dyrektor szkoły, zorganizowałabym w sprawie jednego ucznia co najmniej trzy spotkania w ciągu okresu, w którym będzie on objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną. Będzie to nie lada wyzwanie dla rad pedagogicznych.

Kolejne spotkania	Cel	Termin	Efekt
Pierwsze spotkanie	Analiza opinii, orzeczenia lub uzasadnienia informacji o potrzebie udzielenia pomocy uczniowi oraz zlecenie dodatkowych badań służących np. wieloaspektowej ocenie funkcjonowania ucznia.	Niezwłocznie po uzyskaniu orzeczenia, opinii lub informacji o tym, że uczeń wymaga objęcia pomocą psychologiczno-pedagogiczną.	Określenie i przedłożenie dyrektorowi szkoły zalecanych form, sposobów i okresu udzielania pomocy pedagogiczno-psychologicznej.
Drugie spotkanie	Opracowanie planu działań wspierających ucznia lub	Po ustaleniu przez dyrektora szkoły form, sposobów i okresu	Plan działań wspierających ucznia lub indywidualny

	Indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.	udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiaru godzin, w którym poszczególne formy będą realizowane.	program edukacyjno-terapeutyczny
Trzecie spotkanie	Ocena efektywności form pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielonej w danym roku szkolnym.	Przed opracowaniem arkusza organizacji, tj. do 31 marca w roku szkolnym lub po zakończeniu danej formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, ewentualnie po otrzymaniu wniosku rodziców lub nauczyciela.	Wniosek w sprawie kontynuacji zajęć, ich zakończenia lub zmiany formy pomocy pedagogiczno-psychologicznej.

Racjonalizacji czasu pracy zespołów służyć będzie przyjęcie poniższych zasad w sprawie organizacji pracy zespołów ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej:

- dla uczniów jednej klasy mających jednorodne potrzeby rozwojowe można powoływać zespoły w takim samym składzie; w myśl rozporządzenia „zespoły utworzone dla uczniów mających jednorodne indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne mogą opracować wspólny plan działań wspierających dla tych uczniów”;
- indywidualny plan edukacyjno-terapeutyczny ucznia powinien obejmować jeden etap edukacyjny;
- w każdym przypadku, w którym jest to możliwe i uzasadnione, formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej powinny obejmować okres co najmniej dwuletni;
- w szkole muszą być opracowane i dostępne wzory dokumentacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Dokumentacja pracy zespołu

Dokumentację pracy stanowić będą opracowania będące efektem pracy zespołu oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole:

- karty indywidualnych potrzeb uczniów,
- indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne,
- plany działań wspierających,

- inne dokumenty, na przykład karty oceny efektywności zajęć, protokoły ustaleń będących wynikiem podejmowanych mediacji czy interwencji, kwestionariusze wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, itp.

Zakres treści karty indywidualnych potrzeb ucznia, planu działań wspierających oraz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego określają właściwe rozporządzenia MEN.

Plan działań wspierających zawiera:

- cele do osiągnięcia w zakresie, w którym uczeń wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- działania realizowane z uczniem w ramach poszczególnych form pomocy i sposobów udzielania uczniowi pomocy psychologiczno- pedagogicznej;
- metody pracy z uczniem;
- zakres dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb ucznia;
- działania wspierające rodziców;
- zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, poradniami specjalistycznymi, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny określa:

- zakres dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości ucznia;
- rodzaj i zakres zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem;
- formy i metody pracy z uczniem;
- formy, sposoby i okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy będą realizowane;
- działania wspierające rodziców oraz zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, organizacjami pozarządowymi, oraz instytucjami działającymi na rzecz dziecka i rodziny;
- zajęcia rewalidacyjne i resocjalizacyjne oraz inne odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby ucznia;
- zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami ucznia.

Pomocne w wywiązaniu się z postanowień rozporządzenia będą wzory wyżej wymienionych dokumentów. Muszą być one proste, zrozumiałe, łatwe w użyciu, dość ogólne, możliwe do zastosowania w wielu przypadkach. Natomiast powstające na ich bazie programy i plany będą dostosowane do indywidualnych potrzeb uczniów.

Podstawy prawne organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole

Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej według nowych zasad wymagać będzie dostosowania statutu szkoły do nowych uregulowań prawnych. Wprowadzanie zmian w statucie szkoły musi odbywać się zgodnie z obowiązującą procedurą uwzględniającą:

- przygotowanie projektu zmian statutu, zgodnie z kompetencjami przez radę szkoły lub radę pedagogiczną,
- opiniowanie zmian przez radę rodziców, samorząd uczniowski, itd.
- wprowadzenia zmian w trybie określonym przez statut (np. uchwały rady szkoły lub rady pedagogicznej).

Zapisy w statucie szkoły powinny uwzględniać ustalenia w sprawie:

- składu zespołu ds. organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- podziału zadań pomiędzy członków zespołu,
- kompetencji osoby koordynującej pracę zespołu,
- harmonogramu pracy.

Posumowanie

Nowe zapisy prawne wnoszą istotne zmiany jakościowe i ilościowe w obszarze wspierania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Ich efektem ma być podniesienie efektywności kształcenia tej grupy uczniów. Sprostanie zawartym w prawie wymaganiom będzie dla środowisk szkół niezwykle trudne. W planowaniu pracy i przygotowaniu do wdrożenia zmian trzeba uwzględnić wielkość szkoły, liczbę uczniów potencjalnie wymagających pomocy psychologiczno-pedagogicznej, liczbę i przygotowanie kadry pedagogicznej, w tym poziom zatrudnienia specjalistów. W szkole liczącej ponad 500 uczniów, w której dziś ponad 100 uczestniczy w różnych formach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w myśl rozporządzenia, należy powołać 100 zespołów ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej, opracować 100 planów działań wspierających lub indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, zaplanować minimum 100 spotkań zespołów, zawiadomić o nich pisemnie rodziców uczniów i wyznaczyć odpowiednią ilość czasu na ich odbycie. Dlatego poszukiwanie rozwiązań racjonalnych, ale jednocześnie zgodnych z zapisami prawnymi wydaje się drogą jak najbardziej słuszną.